

Guzel'
Jachinová

Transport
do Samarkandu

SVETOVÁ PRÓZA

Guzel'
Jachinová

Transport
do Samarkandu

Z ruštiny preložil
JÁN ŠTRASSER

sloart

Copyright © Guzel Yakhina, all rights reserved.
Published by arrangement with ELKOST Intl. Literary Agency.
Slovak edition © Vydavateľstvo SLOVART, spol. s r. o., Bratislava 2023
Translation © Ján Štrasser 2023

ISBN 978-80-556-5313-6

Tento projekt z verejných zdrojov
podporil Fond na podporu umenia.

Preklad tejto knihy podporil z verejných zdrojov
formou štipendia Fond na podporu umenia.

U. fond
na podporu
umenia

Všetky práva vyhradené. Nijaká časť tejto knihy sa nesmie reprodukovať ani šíriť v nijakej forme, žiadnymi prostriedkami, ani elektronickými, ani mechanickými, ani vo forme fotokópií, nahrávok, prostredníctvom súčasného a ani budúceho informačného systému a podobne, bez predchádzajúceho písomného súhlasu vydavateľa.

Môjmu otcovi
Šamil'ovi Zagrejevičovi Jachinovi

1 Päťsto

Kazaň

Štyritisíc vierst – presne túto vzdialenosť mal prejsť sanitný vlak Kazanských železníc do Turkménska. Vlak však ešte nebol, rozkaz na jeho zostavenie podpísali včera, deviateho októbra 1923. Neboli ani pasažieri, bolo ich treba pozbierať z detských domovov a stredísk – dievčatá a chlapcov od dvoch do dvanástich rokov, tých najslabších a najvyčerpanejších. No náčelník transportu už bol. Dejev, jeden z mladších veteránov občianskej vojny. Práve ho vymenovali.

„Deti,“ povedal mu náčelník dopravného úseku Čajanov namiesto privítania. „Päťsto kusov. Dopravíš ich z Kazane do Samarkandu. Poverenie a pokyny dostaneš od tajomníka.“

Počas rokov služby v doprave Dejev sprevádzal všetko, čo sa mohlo presúvať po koľajniciach – od zrekvirovaného obilia a dobytku po veľrybí tuk v cisternách, ktorý spriatelene Nórsko poslalo hladujúcemu Povolžiu. No deti ešte nie.

„Kedy je odchod?“

„Hoci aj zajtra. Daj dokopy súpravu a leť, Dejev, leť ako vták! Deti dlhú cestu neznášajú, rýchlo aj sám na to prídeš.“

Celý rozhovor netrval viac ako pár minút. Dejevovi akurát nebolo jasné, čo znamenalo to čudné „sám na to prídeš“. No nemal kedy o tom uvažovať. Dlhé úvahy sú pre dedkov, tí majú času dosť.

Najprv zašiel k náčelníkovi stanice. Ten mu sľúbil prekurtať všetky koľaje, no našiel sa len jeden vozeň, zato však nie-

kdajšej prvej triedy, voľakedy ušľachtilo modrý, no teraz už vyblednutý, s gobelínovými, len kde-tu potrhanými tapetami v kupé, s takmer kompletnými zrkadlami a s priestraným salónom, kde sa dalo aj tancovať. Predtým v ňom bola pojazdná knižnica, dokonca klavír, no teraz tam trónila vyštrbená liatinová vaňa, zrejme ju preniesli z vozňa, kde bol kúpeľ a práčovňa. Medzi prázdnyimi knižnými poličkami a očernetými svietnikmi pôsobila hlúpo. Dejev sa zachmúril, no vozeň vzal. Gobelínové tapety prikázal postfŕhať, svietniky pozhadzovať, v kupé namiesto elegantných sieťok na batožinu nadstaviť druhé a tretie podlažie priční. No vaňu nechať tam, kde je. Skúsil požiadať, nech k nej pristavia železnú piecku, aby sa deťom dalo zohriať vodu na umývanie, no povedali mu, že je buržuj, a tak myšlienku o teplej vode odložil na neskôr.

Na druhý vozeň musel čakať do druhého dňa – priviezli ho z Červeného vrška, kde štyri roky stál odstavený za rušňovým depom. Dejev sa pozrel na korisť a až ho striaslo – to nebol obyčajný vozeň, ale pojazdný chrám. Zrejme aj preto tak dlho trčal na slepej koľaji, lebo len veľmi ťažko by sa dal prispôbiť na akékoľvek sovietske potreby. Ozelenený bronz z kopuly by hádam šlo dať dole, oltár rozobrať. No čo s oblúkovými oknami pod červenou klenbou? A s oblúčikmi pod strechou? Dejev vzal aj tento vozeň. Potešilo ho aspoň to, že je priestranný. „Koľko podlaží priční dáme?“ spýtal sa šéf partie stolárov a s úctou si obzeral vysokánsky strop. „Dajme tri,“ hodil rukou Dejev. Asi by sa vošli aj štyri, no deti by sa mohli báť liezť na samý vrch.

Kuchynský vozeň o pár dní poslali zo Simbirska. Bola to krátka škatuľa na kolesách narýchlo stlčená z ohobľovaných dosák a neskôr opravovaná neohobľovanými, zaplátaná preglejkou, zo strešného okna trčal ohnutý komín. Vraj veľa takých krámov stálo na simbirských slepých koľajach ešte od roku 1919 a niektoré by sa Dejevovi celkom hodili, no ísť si ich tam obhliadnuť nebolo kedy.

No a napokon rozradili osobný vlak, čo prišiel z Moskvy, a päť vozňov pripojili k Dejevovmu transportu, ktorému vďaka vozňom rôznych typov a farieb železniční robotníci už stihli dať meno Kytica. Prefajčené a neuveriteľne špinavé osobné vozne nepotrebovali stolárov, ale poriadne vyčistiť. No Dejev v tom čase už tak otrávil náčelníka stanice požiadavkami, ktoré chcel mať splnené hneď, zaraz a okamžite, že upratovačov mu zamietli. Odpľul si, nabral pár vedier vody a sám sa pustil do umývania.

A vtedy sa zjavila ona. Dejev sa práve plazil po mokrej podlahe, handrou vyťahoval spod lavice kopu šupiek zo semiačok, keď sa mu tesne pri tvári vynorili dve hranaté vojenské topánky. Zdvihol zrak na tenké lýtka, nie vo vojenských onuciach, ale v jemných vlnených ponožkách.

„Vy vrah,“ ozvalo sa. „Čo sa tu flákate?“

Dejev stúpil. Zdvihol zrak vyššie – úzka čierna sukňa a pod ňou ostré kolená.

„Kým sa tu plazíte pupkom po zemi, umierajú deti.“

Dejev sa zátylkom buchol o okraj lavice, vyliezol spod nej a sadol si.

„Kto si?“ Dejev sa pred ženami ostýchal, a preto každej tykal a správval sa vyzývavo.

„Detská komisárka. Pôjdem s vami do Samarkandu, ak láskavo vstanete z tej mláky a začnete plniť rozkaz.“

„Ako sa voláš, komisárka?“

„Biela.“

Dejev neporozumel, či je to meno alebo priezvisko. Opýtať sa znova si netrúfol.

Bola od neho staršia, no nie až tak, žeby mu mohla byť matkou. Skôr staršou sestrou. Tvár mala ako z plagátu, peknú a prísnu. Nakrátko ostrihané hrdzavé vlasy jej trčali na všetky strany. A hľadela panovačne, akoby bola veliteľkou armády. Pred takým pohľadom mal Dejev nutkanie vyskočiť a postaviť sa do pozoru, no opanoval sa, nenáhľivo si prihladil šticu, zároveň si zotrel z čela zopár prilepených šupiek zo

sľnečnicových semiačok, nedbanlivo hodil handru do vedra, až voda vyšplechla cez okraj a frkla komisárke na topánky, a opretý o lakte ostal sedieť na podlahe.

„A čo keby si mi pomohla s upratovaním, súdružka Biela? Alebo povezieme ľudí v chlieve?“

„Pomôžem,“ odvetila vážne. „Ale v noci, keď budú deti spať.“

„A my dvaja nebudeme?“ prehodil Dejev. Nechcel byť nesľušný, akosi sa mu to šmyklo z jazyka. A hneď sa aj zahabil za tú hlúposť. Vstal, z vyhrnutých nohavíc a holých kolien si oprášil špinu. A keď sa vystrel, zistil, že hľadá na návštevníčku zdola nahor – komisárka Biela bola od neho vyššia o pol hlavy.

„Obávam sa, Dejev, že my dvaja spať nebudeme,“ uprela pohľad na Dejeva a on konečne uvidel jej oči, sivé a chladné, s rovnými mihalnicami. „Nebudeme až do Samarkandu.“

*

O chvíľu už kráčal popri Bielej. Nekráčal, ale náhlivo drobčil po dažďom zmáčaných koľajniciach a úporne sa snažil nepošmyknúť ani nezačať utekať.

Biela šla dlhým krokom po podvaloch, aj keď mala dievčensky štíhle nohy a ľahkú postavu, sotva rozoznateľnú pod širokými záhybmi kabátca, v drieku stiahnutého opaskom. Dejev sledoval ráznu chôdzu jej hranatých topánok a premýšľal, že sa v nich určite skrývajú malé a úzke chodidlá. Potkol sa, zakľal a odohnal nevhodnú myšlienku.

„Budú skúšať navýšiť počet, no vy povedzte nie!“ Biela hovorila rýchlo, nenamáhala sa obrátiť hlavu k Dejevovi, vystrelovala vety pred seba a on musel pridať do kroku, aby počul pokyny. „Pokúsia sa pridať chorých, akože už vyzdraveli – vy povedzte nie!“

Dejevovi nijako nedochádzalo, komu má povedať nie. Do koho komisárka tak neľútostne páli slovami?

„Keď začnú apelovať na váš súcit, všetko zvalte na mňa. Povedzte: Táto Biela je hrozne zásadová a neľútostná, nedá sa s ňou dohodnúť, ona nie je človek, ale kameň...“

„Ale náčelník transportu som ja,“ pre každý prípad pripomenul Dejev.

„Náčelník ste vy,“ súhlasila Biela. „Ale všetko zvalte na mňa. A najlepšie bude, keď pomlčíte, všetko poviem sama.“

Prešli za stanicu, vošli do mesta a čoskoro sa ocitli v jeho srdci, kde na hlavnom námestí stál palác zo žuly a mramoru, s mohutnými stĺpmi a oknami oveľa vyššími ako človek. Bolo to bývalé Šľachtické zhromaždenie a teraz kazanské evakuačné stredisko číslo jeden. Sem z blízkych i vzdialených kútov Červeného Tatárska zväžali deti, ktoré rodičia nechceli či nemohli uživiť. Práve odtiaľto mal Dejev prevziať drvivú väčšinu pasažierov svojho transportu.

No zblízka stredisko nepripomínalo palác, ale obklúčenú pevnosť. Pivničné okná boli pevne a kde-tu aj v dvoch vrstvách zatlčené doskami a tie oblúkové na prízemí zatarasené plechom a preglejkou. Stĺpy z bieleho mramoru pokrývala hustá sieťka prasklín. Múry mali v sebe toľko vyhlbenín, až sa zdalo, že ich postavili z mimoriadne pórovitého kameňa. Dejev tie vyhlbeniny okamžite spoznal, menšie boli od guliek, väčšie od granátov. Budova bola nevlúdna a neprístupná, akoby pri nej ešte stále zúrila občianska vojna. Pred kým sa bránia tí vnútri? Žeby pred deťmi, čo tu obklúčili stredisko?

Deti sa váľali na žulovom vstupnom schodišti, na novínach rozprestretých pozdĺž stien, jednoducho všade. Pätnásť či dvadsať malých špinavých tiel až po obočie zamotaných do handier a malátne nehybných v daždi. Dejev neraz videl podobný obraz, no nikdy nepremýšľal, prečo deti ležia pred strediskom a nie vnútri.

Biela vyšla po mierne šikmom vjazde pre konské záprahy k hlavnému vchodu a zaklopala. Nič. Zaklopala ešte raz, tentoraz silnejšie, pomykala pevne zavreté dvere. Opäť nič. Po-

stavila sa na špičky a párkrát tresla dlaňou do preglejky zakrývajúcej okno – takmer sa jej do ruky zabodol klinec.

Pevnosť mlčala. Deti, čo ležali na jej prahu, tiež.

Nikto sa ani nepohol. Niekoľko párov očí s malátnou zvedavosťou sledovalo ženino počínanie, len jeden drobný chalan s dohneda opálenou tvárou pripomínajúcou špinavý zemiak sa usadil pohodlnejšie, aby neprišiel o divadlo. Biela ho oslovila.

„Prečo neotvárajú?“ spýtala sa prosto a priateľsky.

Ani panovačný tón, ani veliteľský pohľad, začudoval sa Dejev. Pozrime ju, komisárku, vie sa zhovárať ako človek!

Chalan chvíľu mlčal, hľadel nabok a dohora, odkiaľ sa sypali drobné dažďové kvapky.

„Prišli ste neskoro,“ utrúsil. „Príďte zajtra, ráno sú milší.“

„Nám treba teraz,“ vzdychla Biela. „Hádam by to dajako išlo... Pomôž nám.“

Chalan opäť neodvetil hneď, akoby slová k nemu dolietali zďaleka.

„A čo z toho budem mať?“

„Poviem ti, ako sa dostaneš do strediska. Aby si tu nežobral pred dverami, nedral nohavice na schodoch, ale aby si ťa sociálne sestry vzali pod pazuchu a zaviedli dnu, umyli ťa, nakrmili a dali ti prídel.“

„Táraš,“ chalan vyceril čierne zuby.

„Dnes o polnoci bude pri rieke razia. Detská komisia a milícia budú prečesávať breh. Tých, čo pochyťajú, rozvezú do stredísk. Takže všetci, čo chcú mať strechu nad hlavou a prídel stravy, by mali byť do západu slnka pri rieke. Ale kto nechce, nech šmýka k čertovej materi a nepletie sa pod nohami. Docvaklo ti? Pošli to ďalej.“

Zemiaková tvár sa zmrštila, nedôverčivo nadvihla obočie a pohýbala nozdrami.

„Nech sa prepadnem pod čiernu zem!“ Biela sa buchla päťou do prs, akoby sa bodla dýkou medzi rebrá, a sprisahanecky sa usmiala. „A teraz nám pomôž,“ opäť poprosila chalana.

Chlapec vstal, a akoby nekráčal po zemi, ale po dne rieky, pomaly podišiel k vchodovým dverám. Vtom z neho opadla malátnosť, otočil sa k nim chrbtom a zúrivo začal do nich tlčiť päťami aj päťami. Trieskal tak nástojčivo, až sa ťažké lakované drevo roztriaslo a pánty zaškrípali.

„Tuhšie ste mali mlátiť,“ vysvetlil a trieskal ďalej, tá hlasná robota mu brala dych. „Na nich platí len vytrvalosť!“

„Povedala som, že nemáme miesto!“ ozvalo sa o chvíľu z ktoréhosi horného okna.

No chlapec stále mocne trieskal a o chvíľu v jedných dverách zaštrkotol kľúč. Chalan okamžite uskočil a zo škáry vybehla metla a švihla do vzduchu.

„Odpáľ, paskuda!“ V pootvorených dverách sa zjavila obrovitánska ženská postava, mávajúca metlou ako vražedným mečom: „Odpáľ do psej matere!“

„To čo za pevnosť ste si tu postavili?“ Biela hovorila veľmi ticho a tak výhražne, až Dejevovi zovrelo žalúdok. „Vojna sa dávno skončila.“

„Pre niekoho sa skončila, a pre niekoho stále zúri,“ neprišla do pomykova vrátnička. „Rozmlátia celé stredisko! Ja za to nemôžem, že ich je tu každý deň celá armáda! Kam ich všetkých máme dať?“

Biela viac nepovedala ani slovo, vykročila a obryňa spustila metlu, cúvla. Dejev sa prešmykol za Bielou do tmy budovy s pevne zatlčenými oknami.

*

„Ku komu idete, súdruhovia?“ Vrátnička ešte stále trčala pri dverách, zamykala poslednú z viacerých zámok, v tme nevedela trafiť do kľúčovej dierky. „Kamže, súdruhovia? Hej!“

Ale Biela už širokým hlavným schodištom stúpala na poschodie, odkiaľ presvitало slabé svetlo. Dejev vykročil za komisárkou, no potkol sa o niečo mäkké a takmer spadol.

A opäť sa potkol. A opäť takmer spadol. Tma zväyskla a potom posmešne zapišťala:

„Súdruhovia!“

V šere nebolo nič vidieť. Dejev zastal, rukami zašmátral pred sebou. Nahmatal zopár oholených hláv.

„Súdruhovia,“ ozval sa chichot z druhej strany. „Kamže, súdruhovia?“

„Do riti a späť!“ ozvalo sa z tretej strany. „Budeme tam hneď!“

„Budeme tam jesť!“

„Placiek dvestošesť!“

A to už sa šero naplnilo hlasmi, smiešikmi, vzdychmi.

„Žeňte domov toho pána!“

„Kým je otvorená brána!“

„Čo tu robí hentá pani?“

„Tá nám kričať nezabráni!“

„Čušte!“ zvrieskla vrátnička kdesi pod schodištom.

Dejev nič nevidel, cez záľahu malých chlapcov usadených na schodoch sa po hmate pustil za Bielou. Dľaňami sa dotýkal ostrihaných hláv, členkami číchsi pliec a chrbtov. Najviac sa bál, že na niekoho šliapne, no detské telá boli rýchlejšie, samy uhýbali nabok a uvoľňovali cestu, ako keď sa húf malých rybičiek rozprácha pri pohľade na blížiacu sa veľkú rybu.

Čím stúpala vyššie, tým bolo okolo neho viac svetla a tým nepriestupnejšia bola záľaha detí. Po chvíli sa schodište rozvetvovalo a ľavé i pravé rameno prudko stúpalo na poschodie. Tu sa už dali rozoznať oči – hnedé, žltkasté, čierne, modré, trávové, zvedavo sa vypliešľali zo všetkých strán. Chlapci boli drobní a všetci rovnako ostrihaní. Jeden tuším nemal jedno ucho, ale možno sa to Dejevovi iba zazdalo v tme.

Poschodie pretínala priestranná chodba. Široké dvere, kedysi jasnobiele a so zlatými monogramami, no teraz ošúpané až na tmavé drevo, viedli do vnútorných priestorov. Z hĺbky

chodby sa už k návštevníkom náhlila drobná dáma v okuliaroch, navidomoči pracovníčka strediska. No Biela na ňu nepočkala, ba akoby napriek jej náhlivosti otvorila hlavné dvere a rázne vošla dnu. Dejevovi to bolo trápne, no vykročil za ňou. Prečo by práve on mal vysvetľovať ten bezočivý vpád?

Vstúpil a ostal v nemom úžase – boli v plesovej sále. Cez veľikánske okná, ktoré takmer všetky mali celé sklá, len niektoré boli upchané handrami, silne prúdilo denné svetlo. Strop bol veľmi vysoký, človek musel zakloniť hlavu, aby si mohol obzrieť obrovský poschodový luster, kde lampičky v podobe sviečok boli všetky do jednej rozbité, no bronzové ramená boli celé. Od lustra sa po strope rozbiehali sadrové kvety a čierne praskliny. Vznášal sa tam aj bielym zábradlím obklopený balkón pre orchester, od neho sa do hĺbky ťahali obtlčené, no ešte stále nádherné stĺpy.

Ten veľký priestor bol taký natrieskaný deťmi, že pripomínal staničnú čakáreň. Okenné parapety boli vystlané handrami a stali sa z nich miesta na spanie, na každom sa tiesnili traja či štyria chlapci, niekde aj jeden na druhom. Ležali aj na skrinkách, na kufroch, aj na čímsi napchaných vreciach, aj na senom zasypaných a pri sebe stojacich štósoch kníh, čo sa v dlhokánskych radoch tiahli po parkete – drahé knihy, viazané v koži či v parádnom kartóne, navidomoči zobrahané spisy. Na koho nevyšlo miesto na spanie či na sedenie, ležal na holej dlážke. Bola to súvislá vrstva pohybujúcich sa špinavobledých údov a vycivených tvárí.

Návštevníkov si nik nevšimal – obyvatelia strediska civeli von oknami, mastili karty, trkotali, drichmali, vyhrázali si vši či len tak bezmyšlienkovito zízali do stropu. Dejev ešte nikdy nevidel toľko detí pokope. Od množstva holých piat a rovnakých dohola ostrihaných zátylkov sa mu jarabelo v očiach. Šum hlasov zaplňal uši:

„Hovorím ti, neraz sme žrali psie mäso! No a čo, nadžgali sme sa, nezomreli sme...“

„Moja mater bola vtedy na umretie, zem jej už ukazovala čierne pazúry...“

„Kamoš, ty ma nepoučuj! Čo budem chcieť, vezmem si aj bez teba! Poznám fízlov, zdrhnem ako nič...“

„Ó, najsvätejšia panna, matka Božia, kráľovná neba aj zeme! Vyslyš moje bolestné vzdychy...“

„Aj tu je hnusná strava. Naješ sa a ide voda, napiješ sa, ide voda, žiadne hovno, je to škoda...“

„Tvoj Mozžuchin je proti môjmu Douglasovi Fairbanksovi ako myš proti slonovi...“

„Keď ma začnú mlátiť, pamäť sa mi vráti...“

„Vravím jej, ech, sestra, veľmi vážne sa napchávate, just ako Lenin...“

„Súdruhovia! Vy ste z Ľudového komisariátu osvety?“

Žena v okuliaroch dychčala po krátkom behu, Dejev zblízka uvidel, že jej riedke vlasy v drdole sú celkom sivé a jej stíhlosť už nie je mladistvá, ale starecká. No Bielej ani len na um neprišlo zastať, rázne kráčala medzi chlapčenskými telami rozhodnými na podlahe a dívala sa na všetky strany.

„Volám sa Šapirova.“ Žena predbehla Dejeva, drobčila pri rýchlo kráčajúcej Bielej a usilovala sa nazrieť čudnej návštevníčke do tváre. „Šapirova, vedúca strediska.“

„Počet detí v stredisku?“ drsne sa spýtala Biela, akoby vopred obviňovala vedúcu za akúkoľvek odpoveď.

„Štyristopäťdesiat.“ Vedúca si za chôdze zložila okuliare a utrela si ich do pletenej blúzky, zjavne dúfala, že lepšie uvidí návštevníčku. „No popoludní ich pribudne, čakáme kolónu vozov z Jelabugy.“

„Koľko je zdravých?“

„Podľa toho, koho pokladať za zdravého. V lazarete a v karanténe je štyridsaťsedem detí...“ V tvári vedúcej sa zračilo čoraz väčšie nepochopenie a pri rezkej chôdzi dýchala čoraz prudšie. „Alebo ste z Ľudového komisariátu zdravotníctva?“

Nebolo správne nútiť staršiu ženu tak sa náhliť. Chápala to Biela? Asi nie. Či naopak – chápala to veľmi dobre?

„Koľko detí z celkového počtu zdravých má viac ako päť rokov?“

„Asi dve tretiny... No dovoľte... rada by som vedela...“ Šapirova už lapala po dychu. „Súdržka...“

Dejev sa zahanbil.

„Biela,“ predstavil spoločníčku. „Komisárka Biela z Detskej komisie.“

„Detská komisia!“ Šapirova sa rozžiarila, zabudla, že sotva lapá dych. „Konečne ste si na nás spomenuli! My tu bez vás načisto hynieme... Prečo ste nám nedali vedieť? Pripravila by som všetky čísla, aj zoznam problémov by som vypracovala, aby sme sa nemuseli náhliť...“

„Len pokoj.“ Biela si obzerala okná a steny medzi nimi. Dážď vonku zosilnel a po poodlupovanej štukatúre už na parkety stekali veľké kvapky.

Neobzerala si to len tak, ale dávala najavo, že vidí a vyčíta. Bol to naozaj čudessný spôsob meniť na výčitky nielen slová, ale aj gestá, dokonca nemé pohľady! Zlomyselná žena!

„Tak po prvé budova,“ spustila Šapirova. „Sami vidíte, aké tu máme podmienky! V Ľudovom komisariáte osvetu si myslia, že nám dali palác a hotovo, vybavená vec! Ale ako možno v tom paláci bývať? O tom neuvažovali? Ako sa v ňom dá učiť? A spať? A liečiť sa? Toto nie sú podmienky pre deti.“

„To je pravda,“ pritakal Dejev, veľmi chcel pomôcť úbohej vedúcej. „Kde máte posteľ?“

„V Šľachtickom zhromaždení sa nespávalo, súdruh.“ Šapirova poučne pokrútila hlavou. „Tu sa konali plesy a hostiny. Toto je naša najpohodlnejšia posteľ.“

Tľapla dlaňou po lavičke, navidomoči prinesenej z akéhosi parku. Hemžila sa na nej hárba chlapcov, zakrytá hodvábnym obrusom so strapcami, ktorý dávno stratil farbu a bol strašne premastený.

„Každý deň mi príde nová kolóna! Kam mám dať všetkých evakuovaných?“ Šapirova dramaticky rozhodila starecké ruky, v tej chvíli sa ponášala na vylakaného pavúka. „A na-

vyše každý deň nachádzame odložené deti. Už sme aj na dve vyvesili oznam: Prosíme vás, aby ste všetky dojčatá zaraz odniesli do detského domova! Aj adresu sme tam napísali. No matere sú buď negramotné, alebo tvrdohlavé, každé ráno sú na schodoch jedno či dve kukučie mláďatá, niekedy aj tri...“

Dejev pocítil na sebe čísi pohľad. Obrátil sa – cez sklá dvojitých balkónových dverí hľadelo naňho niekoľko sadrových búst. Keďže ich nik nepotreboval, dali ich na balkón. Niektoré mali odbité nosy. Po ich nehybných tvárach stekala dažďová voda.

„... A navyše každý deň prichádzajú sami, aj desiati až pätnásť. Idú a idú, idú a idú. A nielen Tatári, idú sem aj Čuvaši, aj Mordvinci, aj Nemci od Saratova idú, pred pár dňami prišli aj Kalmyci. Dobré, výrastka odmietnem. Ale trojročného chlapčeka? Srdce mi nedá nevpustiť ho.“

„To z prílišnej dobroty ste zabili okná plechom?“ Biela obišla sálu, obrátila sa a rázne vykročila k východu, akoby tu ona bola doma a sprevádzala hostí po budove.

Pri ostrom tóne a drsnom správaní svojej spoločníčky Dejev až zaškrípala zubami. To nie je detská komisárka, ale rotmajster!

„Ale prečo vy takto?“ Šapirova Bielej sotva stačila. „Na prízemí a v pivniciach sa nedá bývať vôbec, v zime je na stenách na prst hrubá inová a na jar a na jeseň voda po kolená. Okná nemajú sklá ešte od vojny. Ani kozuby nefungujú, aj kanalizácia je upchaná. Keby nám pomohla Detská komisia...“

Rozhovor prerušil zvláštny ťahavý zvuk, doliehal odkiaľsi zhora, spod stropu, Dejev si v prvej chvíli pomyslel, že je to siréna. Nie, bolo to dieťa – neplakalo, ale doslova vylo, zúfalo a dlho, len kedy-tedy prestalo, aby sa nadýchlo a vzlyklo. Ešte aj Biela na ten zvuk zastala a obrátila sa. No vedúca len rezignovane hodila rukou:

„Nevšímajte si to, to je Čuvaš Seňa. O chvíľu prestane.“

*

Zavýjanie neustávalo, ani keď návštevníci opúšťali plesovú sálu, ani keď šli po chodbe, ba ani keď vošli do susednej miestnosti. Šapirova zavrela dvere, aby ich zvuk nevyrušoval, no hlas prenikal aj cez steny.

Ďalšia sála Dejeva tak ohúrila, že zabudol na Seňu. Navidomoči to voľakedy bola prepychová jedáleň. Teraz v nej bývali dievčatá. Aj tu boli také isté improvizované ležoviská – z kníh, z úlomkov nábytku, kartónových škatúľ. Taká istá tlačnica, také isté vyziabnuté telá a bosé nohy, už nie chlapčenské, ale dievčenské. A všade vládlo jedlo.

Strop bol vymalovaný výrazne, bohato a mimoriadne naturalisticky. Po jeho obvode sa tiahli listy viniča, nad nimi dominovali slnečnými lúčmi ožiarené obrovské strapce hrozna. Vršili sa tu aj ružové jablká, aj takmer priesvitné medové hrušky. Nad hrbami marhúľ a broskýň lietali motýle a napoly ošúpané citróny sa vlhko jagali a div z nich netiekla šťava.

Každá stena bola obrovským obrazom. Smažená divina, jemne ružové šunky, ustrice, natrhávaný chlieb a dopoly plné čaše vína – to všetko malo neuveriteľné rozmery a bolo v skvelom stave. Túto masívnu hojnosť nerušili praskliny ani pleseň, fresky žiarili, akoby ich boli maľovali včera.

Bolo tu veľmi ticho, dievčatá pritlačené neuveriteľným priestorom ležali potichu, zhovárali sa sotva počuteľne, ba aj Čuvaš Seňa prestal vrešťať. Dejev si všimol, ako sa jedno dievča snaží zo steny odlúpnuť kúsok namaľovaného mäsa, no nejde jej to – vrstva farby bola hrubá a pevná a prst dievčatka slabý.

Chcel sa voľačo spýtať, no len zlostne zaodrhal a obzeral si mračná ovocia, čo mu viseli nad hlavou.

„Vravím, že nemáme miesto,“ vzdychla Šapirova.

„A nedalo by sa dajako zatrieť tie...“ Dejev zvrátil tvár, hľadal slovo, „to umenie?“

„Čím? Uhlím? Nemám ani to.“

„S priestormi je to jasné,“ prerušila ich Biela. „Čo vás ešte trápi?“

Na jej peknej hladkej tvári Dejev nespozoroval ani stopu vzrušenia, komisárka na gastronomické šialenstvo, čo burácalo okolo nej, a deti pod ním hľadela úplne pokojne. Bola naozaj akosi zvláštne duševne naladená – hneď z ničoho nič vybuchne a hneď je pokojná a chladná, akoby v hrudi nemala srdce, ale kus zamrzenej ryby. Zatečené steny a preglejkou zadebnené okná ju trápia. A muky detí žijúcich v obklúčení namaľovaného jedla nie?

„Po druhé, pravdaže, strava,“ pohotovo odpovedala Šapirova a suchými rukami ukazovala na namaľované jedlá. „Všetkému rozumiem: rozvrat, hlad, časy sú ťažké. Ale prečo sústreďujeme deti, keď im nemôžeme dať jesť? Kto to kedy videl – rubel na týždeň na dieťa? Čo mu dám jesť za rubel? Múčný prach? Ovsené šupky? A veď nielen jesť mu treba dať, treba ho aj liečiť a udržiavať v teple. To je už po tretie.“

Kývla na kozub v rohu, širokánsky, z liatiny a mramoru, pri ktorom sa povaľovalo zopár olámaných konárov a roztrhané noviny. V tlame kozuba stálo plechové vedro, do ktorého občas z dymovodu kvapkala voda – vonku pršalo.

„Palác...“ Metličky Šapirovej vrások scerveneli od rozrušenia, ba zdalo sa, že ju ten rozhovor celú rozpálil, lebo pri prudších pohyboch sa jej rozopla blúzka. „Majú v Ľudovom komisariáte osvetu predstavu, koľko dreva treba, aby sa tento palác aspoň raz vyhrial? V zime tu v plesovej sále víri sneh!“

Dejev pocítil, že za pol hodiny, čo strávil v stredisku, preziabol, nebolo tu o nič teplejšie než vonku. Na strope namaľované slnečné lúče nehriali.

„No, vyžiadať si a dostať drevo je ľahšie než peniaze alebo priestory.“ Biela opäť nasadila prokurátorský tón.

„Pýtala som si! Kopu papiera som minula na žiadosti!“

„Tak ste nemali vypisovať, ale prísť na sociálny odbor k vedúcemu a nepustiť ho z kancelárie, kým nedá dve kolóny vozov s drevom. Priložiť tomu hovädu zastrúhanú ceruzku sem,“ Biela sa pichla prstom na to miesto, kde mužom spravidla vytŕča ohryzok, „a druhú ceruzku mu strčiť do ruky –